

Reflexions i evocacions d'una exposició: "Thesaurus"

per Mn. Josep Maria Martí i Bonet. Director del Secretariat Interdiocesà de Custòdia i Promoció d'Art Sagrat a Catalunya

JAUME HUGUET. "L'Anunciació". Pintura sobre fusta, 97x80 cm. Tarragona (?). Abans del 1448. Procedeix del retaule major de l'església parroquial de Vall moll (Alt Camp). Museu Diocesà de Tarragona. Núm. inventari 2953.

"Thesaurus, l'art als bisbats de Catalunya 1000-1800" ha estat un èxit que ha sorprès els mateixos organitzadors. Més de 50.000 persones han visitat l'exposició en els dies que durà tan important i acurada mostra, o sigui del 24 de desembre de 1985 al 2 de març de 1986. A les hores puntes, els darrers dies calia esperar almenys 45 minuts per a poder-hi entrar; la gent s'hi va volcar. "Thesaurus" -afirmava la revista Presència n. 727 pàg. 18- ha aterrat a Barcelona, tot aplegant sota la seva definició una de les mostres d'art religiós més important de les darreres dècades". Altres comentaristes manifestaven que "Thesaurus" era la millor exposició d'art sagrat de Catalunya sols comparable a la que es va presentar amb motiu del Congrés Eucarístic Internacional de Barcelona. I La Vanguardia el dia 11 de desembre de 1985 en la portada a tot color deia: "El repàs a les obres més destacables de l'art sacre català realitzades des de l'any 1000 al 1800 és un pas imprescindible per entendre la cultura i la història de Catalunya. Fins a finals del pròxim mes de febrer, "Thesaurus": l'art als bisbats de Catalunya" és una ocasió immillorable, i possiblement única, per aconseguir aquest objectiu". "És una exposició excepcional", "una mostra que ens posa en el nivell europeu"... Ha estat, doncs, un gran èxit. N'estem orgullosos i ho diem així tan clarament perquè ha estat un treball d'equip. El mèrit de quasi una dotzena de persones que durant dos anys l'hem preparada i els fruits han estat plenament satisfactoris, malgrat algunes deficiències que ens esperonen a poder millorar una nova mostra que denominarem, si Déu vol, "Thesaurus 2on".

Hem repetit moltes vegades que aquesta exposició no evocava cap centenari o mil·lenari ni la figura d'un personatge, o d'un esdeveniment, sols volia manifestar la sincera voluntat de l'església catalana d'oferir a tota la societat aquestes magnífiques obres d'art, però d'una manera especial als investigadors de la història de l'art. Tanmateix, l'Església no oblida que aquestes obres foren creades per al culte i constitueixen una valuosa aportació a la pedagogia de la fe. "Són -afirmava el Sr. Cardenal en el pròleg del catàleg- veritables testimonis de religiositat que cal conservar amb aquell afecte que mereixen la custòdia i la tramesa a les generacions futures d'un patrimoni cultural d'una importància innegable". L'art religiós és patrimoni del poble cristià i ha de servir per viure la fe. Aquestes darreres paraules escandalitzaren un crític d'art ("El Mon" n. 197, 31-1-1986 pàg. 38) que escrivia que "tal criteri és anacrònic i oportunista tendent únicament a buscar argumentacions per tal de mantenir la continuïtat de l'església en la gestió del patrimoni que encara controla" "per això l'objectiu confessat de "Thesaurus" és un acte públic, publicitari i militant de l'Església catalana, amb la complicitat manifesta de la Conferència Episcopal Espanyola, en reivindicació del seu dret a gestionar els béns eclesiàstics. L'Església catalana -afirma l'esmentada revista- contraataca. És, en resum, una reacció mobilitadora contra aquesta "nova desamortització" amb què l'Església se sent amenaçada pels socialistes". Lamentem algunes d'aquestes expressions i altres, en canvi, ens plau que les hagi copsat tan perfectament. És ben cert que l'Església desitja que "l'art religiós sigui patrimoni del poble cristià i que serveixi per viure la fe". "Aquest patrimoni el vol gestionar l'Església". Malauradament hi ha avui dia qui vol provocar l'aïllament del fet religiós. La fe cristiana i la nostra Església han estat i són encara un dels ferments i factors civilitzadors i culturals més actius i fecunds de la nostra història i de l'art. Tal intent d'aïllament del fet religiós és suïcida. Agradi o no agradi molts dels béns culturals del patrimoni català tenen una significació profundament cristiana. Ofegar-la és destruir-la. No és, doncs, anacrònic constatar la importància de l'aspecte religiós

RAMON DESTORRENTS. "Sant Diaca amb clergue orant als seus peus". Pintura sobre fusta, 69x185 cm. Barcelona c. 1360-65. Provenint de l'església parroquial de Sant Ceuli del Vallès (Vallès Oriental). Museu Diocesà de Barcelona. Núm. inventari 21.

d'aquests béns culturals. L'Església "vol gestionar el seu patrimoni cultural" perquè està convençuda que és un valuós instrument de la pedagogia de la fe i perquè és un deure del llegat dels avantpassats que cal respectar i transmetre amb tota cura a les generacions futures. Afirmar això no és pas una postura oportunista. És, simplement, complir amb les exigències de la més profunda significació objectiva de les finalitats de l'art religiós.

La mostra, ultra aquests importants objectius que hem exposat, intentava -i creiem que ho va aconseguir- oferir un "iter" cronològic de l'art a casa nostra. Era una antologia molt ben triada de les peces més significatives. O sigui, com una mostra introductòria d'altres exposicions monogràfiques que volem organitzar en els propers anys. En la primera sala hi havia el famós *Orant de Pedret* (segle X) i altres peces exòtiques d'influència islàmica o bizantina, i el *vas de Besalú*. Una munió de pintures murals romàniques (com la de *Polinyà*) ens endisava en el ric període del segle XII. Frontals, com el de *Sant Sandurni de Rotgers*, l'*absis de València d'Aneu*, els *laterals de Sagàs*, *Mare de Déu del Museu Diocesà de Solsona* i la *del de Barcelona*, *Biga de Cruilles*, *crucifix de Lluçà*, *bàcul de l'Abat Clasquerí*, els *beatús de Girona* i de la *Seu d'Urgell*, *Missal de Sant Ruf*, *Ara portàtil de Sant Pere de Roda*, *Creu processional de Riells del Fai*, fragments de teixits d'origen bizantí del segle XI... constitueixen les fites més significatives de l'art romànic dins la mostra "Thesaurus". En totes aquestes peces assenyalàvem també la lectura dels símbols, tots ells

AMB TOTA SEGURETAT...

MSS

Mútua de Seguros de Sabadell

Indústria, 16

Tels. 725 91 33 - 725 93 43 SABADELL

de gran força pedagògica: l'Anyell de Déu representant Crist víctima i triomfant sobre la mort; els canelobres de l'apocalipsi i els genets, els "tetramorfos", la "zeotokos", el "pantocratos"... "Si bé la mostra del romànic és ressaltable -com afirma Eduard Carbonell en l'article introductor del catàleg- i representa de manera completa tant pel que fa al nombre de peces de les diverses tècniques com a la seva qualitat, el gòtic n'esdevé ànima i mare de l'exposició". Així, en pintura s'hi trobaven bona part de les més interessants produccions de l'època. Una quarantena d'obres que portava un recorregut entre els segles XIII i XIV, moment en què el nostre país per una banda veu el naixement d'un estil, neorromànic, amb infiltracions de les fonts neobizantines, el domini de la línia i el sentit bidimensional de les superfícies, i per l'altra és marcat pels corrents internacionals, sobretot dels esquemes procedents d'Itàlia i d'on sortiren figures tan rellevants com *Huguet*, *Nassa* i molts d'altres: així, a la mostra eren remarcables, *el Sant Sopar de Jaume Ferrer* i *l'Anunciació del retaule de Vallmoll* obra de *Jaume Huguet*. Per altra banda i dins de l'àrea d'influència dels mestres italianitzants es poden destacar en l'exposició les taules del "mestre de Castelló d'Empúries", el retaule de *Bernat Martorell*, la crucifixió gironina de *Ramon Solà*. I ja en clara influència renaixentista es mostraven *la Pietat de Desplà de Bartolomé Bermejo* (a. 1490), *la Santa Faç de Joan Gascó*, *Missal de Santa Eulàlia de Rafael Destorrents*, *Frontal brodat del cardenal Margarit*, *Naixement de Jesús de Perris de Fontaines*, *Predicació de Sant Feliu de Joan de Borgunya*, *Naixement de Jesús de Pere Mates*, *fragment del retaule de Sant Sever de Pere Nunyes*.

També l'escultura assolía un lloc prominent. Una vintena d'obres que anaven des del segle XIII fins el segle XV. Entre les peces més valuoses es destacaven: *el Sant Crist jacent de Sant Feliu de Girona d'Aloi de Montbrai*, *l'Anunciació de la Catedral de Barcelona atribuït a Pere çà Anglada*, *la Pentacosta de Bartomeu Robió*, *la Santa Eulàlia de cercle de Claperós*... Però poques

BARTOMEU DE ROBIÓ. "Pentecosta i grup de quatre profetes". Relleus d'alabastre, 53x55 cm. i 49x12 cm. Lleida. 1361-1362. Del retaule major de la catedral de Lleida. Museu Diocesà de Lleida. Núm. inventari 1495 i 466.

"Frontal de Santa Margarida de Sescorts". Tremp sobre fusta, 96x149 cm. Catalunya. Segona meitat del segle XII. Provenint del monestir de Santa Margarida de Vilaseca. Sant Martí de Sescorts (Osona). Museu Episcopal de Vic. Núm. inventari 5.

peces superaven l'atenció i admiració dels visitants que produïa el *retaule major de la Catedral de Girona del mestre Bartomeu i Pere Bernés*. És una peça, també, molt didàctica. En ella es representen amb una bellesa difícilment superable les més importants escenes de la vida de Jesús, essent coronat per tres pinacles amb les imatges de la Mare de Déu i els Sant Feliu i Narcís. La mostra en la part d'argenteria fou qualificada "d'única i sense precedents". Hi havia peces claus d'orfebreria: cal remarcar, ultra el retaule ja esmentat de la Catedral de Girona, el *bust relicari de Sant Eulali de Tortosa*, *la creu processional de Sant Martí de Perelada* i ja en els segles del barroc: *la Mare de Déu de la Cinta de Francesc Via*, *la Custòdia de Tortosa* i sobretot la famosa urna de *Sant Ermengol*, obra cabdal de Pere Lleonart.

El Crist amb la Creu del Greco era també una de les pintures que més admiració causaren. Es pot llegir amb caràcters grecs cursius petits "domenikos theotokopoulos e'poiei". En l'última sala hi havia algunes espectaculars pintures (com *l'enterrament de Crist de l'escola de José Rivera* i *la Santa Cena d'Antoni Viladomat*) i escultures de *Francesc Bonifàs* i de *Ramon Amadeu*.

El disseny i les restauracions han estat també molt lloades. Recordem que en diverses entrevistes amb el dissenyador Rafael Carreras, abans de l'exposició, manifestaren que calia donar una nota de senzillesa i, a

l'ensem, que era convenient que la llum ajudés al visitant a introduir-se en un ambient quasi sacre. Això ho aconseguí amb uns marcs lluminosos al voltant de la peça exposada i amb un muntatge -ajudat pels mosséns Comamala i Calderer- molt simple i amb colors grisos.

Quant a la restauració cal dir que ha estat un dels objectius més ben assolits. Sota la direcció del Sr. Xarrié de la Generalitat s'han restaurat quasi el 40 per cent de les peces exposades. També la generositat de la Fundació Caixa de Pensions ha fet possible que altres objectes d'art que no foren a la mostra, i que calia intervenir en ells, siguin restaurats en un programa que durarà tot l'any 1986. Així es donarà un important impuls a les restauracions de les peces d'art dels nostres museus i esglésies catedrals. Aquest programa ha motivat unes reunions "in situ" en la mateixa exposició entre els restauradors i els responsables del patrimoni cultural de l'Església. Fruit d'aquestes converses serà un directori de restauracions que esperem que estigui llest el proper mes de maig.

No podem oblidar el gran esforç que més de 60 especialistes de la història eclesiàstica i de l'art han fet en presentar un magnífic catàleg (de dos volums) de l'exposició. És un estudi molt aprofundit i seriós que serà consultat i estimat per tots aquells que saben apreciar una obra ben feta.

"Thesaurus" ha estat, doncs, una grata experiència de col.laboració entre tants companys que sincerament estimem el patrimoni cultural de casa nostra. Cal repetir -és de justícia- que la Fundació Caixa de Pensions ha estat el gran mecenas d'aquesta exposició. Hem de desitjar que aquesta fructuosa col.laboració entre els Bisbats Catalans i l'esmentada Fundació s'estengui a altres iniciatives que tant poden beneficiar els béns culturals de Catalunya. Esperem que molt aviat poguem celebrar el "Thesaurus II".

AMB TOTA SEGURETAT...

Mútua de Seguros de Sabadell

Indústria, 16

Tels. 725 91 33 - 725 93 43 SABADELL